

Gyermekvállalási tervek a párkapcsolati jellemzők tükrében

Betekintő

A párkapcsolati státusz és a gyermekvállalási hajlandóság között szoros az összefüggés. A párkapcsolat megléte és hiánya kapcsán különbségek érhetők tetten a gyermekvállalás jellemzőiben, elsősorban a pár nélküliek szeretnék és terveznek gyermeke(ke)t vállalni, esetükben jellemzően hosszabb távú célként jelenik meg a gyermekvállalás. A párkapcsolati státusz mellett a meglévő gyermek(ek) száma tovább magyarázhatja a gyermekvállalási döntéseket. A gyermekek körében a párkapcsolat megléte támogatón hat a további és vágyott gyermekszám elérésére. A párkapcsolat és a gyermekszámon túl még inkább befolyásoló tényezőnek tűnik a párkapcsolat jellege (házas, együttélő, párkapcsolatban van együttélés nélkül), illetve a kapcsolat hiánya. A házasságban élők körében a családalapítás és családbővítés iránti vágy kiemelkedően magas, melyet az élettársi kapcsolatban élők követnek, bár bizonyos esetekben az egyedül élő, de párkapcsolattal rendelkezők meg is előzik őket. Összességében minden kapcsolati csoportban magasnak mondható az ideálisnak tartott és a tervezett gyermekszám, leginkább a házasságban élőkénél, ahol a már megszületett gyermekek száma is kiemelkedően magas. A különböző kapcsolati formák feltételezett erősségével (ti. együttjárás, együttélés, házasság) nem minden esetben áll párhuzamban a gyermekvállalási hajlandóság. A megkérdezés idején egyedül élő, de párkapcsolattal rendelkezők gyermekvállalási aspiráció például figyelemre méltók, leginkább a hosszú távú tervekben előzik meg a családalapítási döntéshez stabilabbnak vélt kapcsolati formákat. Mindezt a meglévő gyermekek természetesen befolyásolják, az egyes csoportokon belül eltérő mértékben és formában.

Bevezetés

Az önálló felnőtt élet egyik hangsúlyos része a párkapcsolatokra való nyitottság, az ehhez vezető párválasztás útja, mely során olyan döntést kell meghozni, amely hatással lesz a későbbi életszakaszok alakulására (Horváth-Szabó 2007). A demográfiai magatartás terén az elmúlt évek során az együttélési formák, a párkapcsolatok mutatják a legnagyobb változást. A társadalomban mindig jelen volt a párkapcsolati sokszínűség, mégis dominánsan a házasság volt a jellemző, az elfogadott. A különböző együttélési formákban az elmúlt évtizedben az látható, hogy a tradicionális forma mellett egyre elfogadottabban jelennek meg az alternatív életformák is (Pongráczné 2008, 2009, 2012). Korábban úgy tartották, hogy a házasság nélküli együttélések kevésbé tartósak, kevésbé stabilak és nem jelentenek megfelelő biztonságot

a születendő vagy már megszületett gyermekek számára. Bár a társadalom továbbra is házasságpárti, a változás leginkább a házasság előtti együttélés engedékenysége vonatkoztatható. Európa-szerte és hazánkban is egyre inkább elterjedt az élettársi kapcsolat, ami az élettársi kapcsolatok megítélését, elfogadottságát is megváltoztatta (Pongráczné 2009). Mivel a fiatalok házasságkötési szándéka későbbre tolódik, előtte hosszabb-rövidebb ideig együtt élnek. Az azonban egyértelműen kiderül, hogy gyermekcentrikus és házasságpárti fiatal generáció a házasságkötésre nézve fontosnak tartja a párkapcsolat egykori hivatalossá tételét (R.Fedor-Balogh 2016, Engler 2018).

A családközponitú gondolkodással jellemezhető magyar társadalomra a gyermekvállalás pozitív attitűdje igaz, a gyermek értéként jelenik meg

(Pongráczné és Spéder 2002). A magyar népesség az élet elengedhetetlen részének tartja a gyermekvállalást, mert a gyermekkel együtt teljes az ember élete (Kapitány és Spéder 2009, Pongráczné 2013). A gyermekvállalási aspirációk tekintetében korábban az volt látható, hogy a két gyermeket tartották ideális gyermeklétszámnak egy családban, de elképzelhetőnek tartották a több gyermek vállalását is (Spéder 2015, R. Fedor és Balogh 2016, Engler 2018). A legfrissebb eredmények azt mutatják (Kapitány és Spéder 2018, Veroszta és Györgyi 2021), hogy egyre inkább emelkedik azoknak a száma, akiknek nincs vagy csak egy gyermekük van, illetve növekszik a nagycsaládok száma is, akik három vagy több gyermeket nevelnek (Veroszta és Györgyi 2021).

A gyermekvállalás és a születések számára több tényező is hatással van. Először is a megszületendő gyermekek számát döntően befolyásolja

a szülőképes korú nők jelenléte a társadalomban, illetve az is, hogy ők milyen gyakorisággal vállalnak gyermeket (Földházi 2014). Másodszor az elmúlt évtizedben folytatódott az a tendencia, miszerint egyre inkább kitolódott a nők életkora az első gyermek születésekor, ez biológiai korlátként, illetve több kockázati tényezőt is magában rejtve hatással van a gyermekvállalásra (Kapitány és Spéder 2012, Földházi 2014). Harmadrészt a párkapcsolatok terén kialakult változások eredményeként a házasságon kívüli születések száma és aránya emelkedett (Kapitány és Spéder 2009, Földházi 2014). Fontos megjegyezni, hogy az elmúlt években újra növekedésnek indult a házasságon belüli születések száma Magyarországon. A gyermekvállalás a házasságban, párkapcsolatban élők közös döntésének eredménye, melyre hatással van tehát a párkapcsolati állapotuk, formájuk és stabilitásuk.

Gyermekvállalási hajlandóság a párkapcsolati állapot szerint

Tanulmányunk első részében a válaszadók gyermekvállalási jellemzőit a párkapcsolat fennállása (illetve hiánya) alapján vizsgáljuk meg, a későbbiekben pedig a párkapcsolat jellege alapján további megállapításokat teszünk.

A 18-40 év közötti 2000 fős al minta válaszadóinak 60,9%-a nyilatkozott úgy, hogy a megkérdezés idején volt párkapcsolata. A kapcsolat jelenthet együttjárást, együttélést, házasságot vagy egyéb kapcsolati formát, a tanulmány ezen részében tehát egységesen kezeljük ezeket. A párkapcsolatuk minőségét 1-5-ig terjedő skálán átlagosan 4,49 pontra értékelték, mely igazán jónak mondható. A válaszadók több mint fele (55,1%) nagyon jónak

értékeli a jelenlegi párkapcsolatát, 39%-uk pedig jónak. Kevesebb mint 0,5%-uk érezte rossznak vagy nagyobb rossznak.

A párkapcsolatban élő és egyedülálló válaszadók demográfiai hátterét illetően (nem, életkor, iskolai végzettség) szignifikáns különbségeket tapasztalunk, kivéve a településtípus esetén, mely azt jelzi, hogy a párkapcsolatban élő és egyedülálló válaszadók többnyire kisebb településen élnek.

A párkapcsolatban élő válaszadók többsége nő, harmincas éveiben jár és középfokú végzettséggel rendelkezik. Az egyedülálló válaszadók jellemzően férfiak, 18-29 év közöttiek, és középfokú végzettséggel rendelkeznek.

1. táblázat: A párkapcsolatban élő és az egyedülálló válaszadók demográfiai háttere. (N=2000)

Forrás: Hungarostudy 2021

	Van párkapcsolata	Nincs párkapcsolata
Nem	Férfi: 45,1% Nő: 54,9%	Férfi: 60,8% Nő: 39,2%
Életkor	18-29 éves: 40,4% • 30-39 éves: 54,5% 40-49 éves: 5,1%	18-29 éves: 66,5% • 30-39 éves: 30,8% 40-49 éves: 2,7%
Iskolai végzettség	Alapfok: 33,1% • Középfok: 38,2% Felsőfok: 28,8%	Alapfok: 33,8% • Középfok: 49,4% Felsőfok: 16,8%
Településtípus	Budapest: 21,5% • Megyeszékhely: 19,2% Város: 31,3% • Község, nagyközség: 28%	Budapest: 18,7% • Megyeszékhely: 23,9% Város: 30,2% • Község, nagyközség: 27,2%

A párkapcsolatban élő válaszadók felének már van gyermeke, az egyedülállók tizede rendelkezik vérszerinti gyermekkel. A párkapcsolatban élőknek több gyermekük van, mint azoknak, akiknek nincs párkapcsolatuk. Ezt az eredményt az életkor is jelentősen befolyásolhatja, hiszen mint korábban láttuk, a párkapcsolatban élők jellemzően idősebbek, mint az egyedülállók, így körükben nagyobb az esélye a többedik gyermek megszületésének is. A szórás nagyságából szintén arra következtethetünk, hogy a párkapcsolatban élőknel nagyobb különbségek mutatkoznak a gyermekszámot illetően.

2. táblázat Párikapcsolat és gyermekszám összefüggése (N=687) (p=0,000) Forrás: Hungarostudy 2021

	Gyermekeket nevelők		Átlagos gyermekszám	Szórás
	aránya (%)	száma (fő)		
Egyedülálló	9,7	75	0,17	0,578
Párikapcsolatban él	50,8	612	0,96	1,184

A párikapcsolatban élők több, mint felének annyi gyermeke született, amennyit korábban eltervezett. Érdekes eredmény, hogy azok, akik nem élnek párikapcsolatban, kevésbé „elégedettek” a gyermekeik számával, mint a párikapcsolatban élők, hiszen szignifikánsan nagyobb arányban érzik

úgy, hogy több, illetve kevesebb gyermekük van a tervezettnél. Úgy tűnik tehát, hogy a párikapcsolat segíti a kívánt gyermekszám elérését. Tanulmányunk későbbi részében tovább vizsgáljuk majd a párikapcsolat formája menti összefüggéseket a vágyott és tervezett gyermekszám kapcsán.

3. táblázat A megszületett és tervezett gyermekek száma párikapcsolat szerint, százalék (N=1334) (p=0,000)

Forrás: Hungarostudy 2021

	Annny gyermek van, amennyit tervezett		Több gyermeke van, mint amennyit tervezett	Kevesebb gyermeke van, mint amennyit tervezett
Párikapcsolatban él	57,3	4,3	38,4	0,578
Egyedülálló	44,1	11,6	44,3	1,184

A válaszadók körében a gyermekvállalási hajlandóság magasnak mondható mindkét vizsgált almintában, de a párikapcsolattal nem rendelkezők nagyobb arányban szeretnék és terveznek gyermekeket a jövőben. Ez természetesen magyarázható a párikapcsolatban élők magasabb gyermekszámával, és az előbbi táblázatban is megjelenő magasabb elégedettséggel (realizálták vágyott gyermekeiket).

4. táblázat: Párikapcsolati állapot és a gyermekvállalási hajlandóság összefüggése (N=1830) (p=0,003)

Forrás: Hungarostudy 2021

	Szeretne és tervez is gyermeket vállalni		Szíve szerint szeretne még, de már nem tervez gyermeket vállalni	Nem szeretne és nem is tervez gyermeket vállalni
Párikapcsolatban él	56,3	6,2	37,5	0,578
Egyedülálló	63,4	6,8	29,8	1,184

Tovább erősíti az elhatározás realitását az az eredmény, hogy a párkapcsolatban élők negyötöde nem csak hogy tervezi, de az elkövetkezendő öt éven belül vállalna is gyermeket. A jelenleg pár nélküliek is optimisták a gyermekvállalást illetően, hiszen 63,4%-uk tervezi a gyermekvállalást öt éven belül. Azonban egy ponton megfordultak az arányok: még az időben nem meghatározott gyermekvállalás a párkapcsolattal nem rendelkezők terveiben jelenik meg inkább, addig az ötéves intervallumban

már a párkapcsolatban élők szeretnék nagyobb arányban gyermeket vállalni (82,7%). Az eltérés nem meglepő, hiszen a pár nélkül élők időben sem tervezhetnek olyan bizonyossággal, mint a párral rendelkezők. Erre utalnak a tervezett gyermekek számával és a gyermekvállalás időzítésével kapcsolatos adatok, miszerint a párkapcsolatban élők átlagosan kevesebb gyermeket (1,78) és később (33,3 év) terveznek, míg a jelenleg pár nélkül élők több gyermekre (1,92) és korábban (31,6 év) vágnak.

A realizálódott és tervezett gyermekszám összefüggése a kapcsolati állapot szerint

A gyermekvállalási hajlandóságot vizsgálva megvizsgáltuk, hogy a gyermek és a párkapcsolat megléte milyen összefüggést mutat a gyermekvállalási tervekkel. Az eredmények szignifikáns összefüggésekre hívják fel a figyelmet. Legnagyobb arányban a párkapcsolatban élők, de gyermeket nem nevelők szeretnék és terveznek gyermeket vállalni. Akiknek van párkapcsolatuk, azok a jelenlegi gyermekszámtól függetlenül nagyobb arányban szeretnék és terveznek még gyerme-

ket vállalni, mint akiknek nincs párkapcsolatuk. Az adatok arra is rávilágítanak, hogy akiknek van gyermeke, de jelenleg nincs párkapcsolata, azok kiemelkedő arányban vágnak gyermekre, de ez a terveikben mégsem jelenik meg (valószínűleg egyedülálló szülőként nem számolnak újabb kapcsolattal). A legalább egy gyermeket nevelő, de jelenleg nem párkapcsolatban élők háromnegyede nem szeretne, és nem is tervez további gyermeket vállalni.

5. táblázat A párkapcsolati állapot, gyermekszám és a gyermekvállalási tervek összefüggése, százalék (N=1821) (p=0,000)
Forrás: Hungarostudy 2021

Van-e párkapcsolata?	Van-e gyermeke?	Szeretne és tervez még gyermeket vállalni	Szíve szerint szeretne még, de már nem tervez gyereket vállalni	Nem szeretne és nem is tervez gyereket vállalni
Párkapcsolatban él	van gyermeke	29,6	8,8	61,6
	nincs gyermeke	84,7	3,5	11,9
Egyedülálló	van gyermeke	8,3	16,7	75
	nincs gyermeke	70,1	5,5	24,3

A gyermekvállalási terveket tovább vizsgálva megvizsgáltuk, hogy legnagyobb arányban a már gyermeket nevelő és párkapcsolatban élők terveznek családbővítést (96,5%); míg a gyermektelen, nem párkapcsolatban élőknek csak az egyharmada tervez a következő öt évben gyermekvállalást (35%). Ennek oka lehet, hogy a nem párkapso-

latban élők jellemzően fiatalabb válaszadók, akik elsősorban a párkeresésre fókuszálnak, így a gyermekvállalás egyelőre kevésbé szerepel az ötéves terveikben. Az eredményekből látszik, hogy a gyermek jelenléte erősebben befolyásolja újabb gyermekek tervezését öt éven belül, mint a párkapcsolatok megléte, azonban a párkapcsolat ráerősíthet

a gyermekek újabb gyermekeket erősítő voltára. A tervezett gyermekszámmal kapcsolatban az eredmények alátámasztották sejtésünket, miszerint

a párkapcsolatban élő gyermektelenek több gyermeket terveznek (1,96), mint a már gyermeket nevelő válaszadók (1,35).

Gyermekvállalási hajlandóság a párkapcsolat formái szerint

A továbbiakban a párkapcsolati, családi állapot szerint létrehozott csoportok szerint figyeljük meg a gyermekvállalási hajlandóság alakulását. A csoportok kialakításához a következő kérdésnél megadott lehetőségeket vettük figyelembe: Mi az Ön családi állapota? Kérem, hogy a tényleges állapotot mondja, ne a hivatalosat! A válaszadók az alábbi opciók közül választhattak:

1. nőtlen, hajadon, nincs élettársa
2. nőtlen, hajadon, élettárssal él
3. házas, házastárssal él
4. házas, élettárssal él
5. házas, de külön élnek, nincs élettársa
6. elvált, nincs élettársa
7. elvált, élettárssal él
8. özvegy, nincs élettársa
9. özvegy, élettárssal él

Ezek alapján a válaszadók jól besorolhatók a házasságban élő, az élettársi kapcsolatban élő, illetve az egyedül élő kategóriákba (amelyek ebben az esetben lényegében az egy vagy külön háztartásban élésre mutatnak rá a kapcsolati jelleg mellett). Ám ezzel a három csoporttal végzett elemzések alapján gyaníthatóvá vált, hogy az egyedül élők nem viselkednek homogén egységként, mivel a (nem együttéléssel járó) párkapcsolat már más irányban befolyásolhatja a családlapítási terveket. Ezért a kérdőív másik részében megkérdezett párkapcsolati vonatkozást (van párkapcsolata vagy nincs) felhasználva ketté bontottuk az egyedül élők csoportját.

Az így kialakult vizsgálandó almintáink részben a jogi értelemben vett családi állapotot, részben a háztartási jellemzőt mutatják, az egyedül élők esetében kiegészülve az aktuális kapcsolati állapottal. (6. táblázat)

6. táblázat A vizsgált csoportok jellemzői, fő, százalék, N=1991 Forrás: Hungarostudy 2021

Csoport megnevezése	Családi állapot/háztartási/párkapcsolati jellemzők	Fő	Százalék
Házasságban él	házas, a házastársával él	504	25,3
Élettársi kapcsolatban él	nőtlen/hajadon, élettárssal él; házas, de más élettárssal él; elvált, élettárssal él; özvegy, van élettársa		
Egyedül élő párkapcsolattal	nőtlen/hajadon, nincs élettársa és van párkapcsolata; házas, de külön élnek, nincs élettársa, de van párkapcsolata; elvált, nincs élettársa, de van párkapcsolata; özvegy, nincs élettársa, de van párkapcsolata		
Egyedül élő egyedülálló	nőtlen/hajadon, nincs élettársa és nincs párkapcsolata; házas, de külön élnek, nincs élettársa és nincs párkapcsolata; elvált, nincs élettársa és nincs párkapcsolata; özvegy, nincs élettársa és nincs párkapcsolata		
Összesen		1991	100,0

Az alminták demográfiai háttérét (nem, életkor, iskolai végzettség, településtípus, vallásosság) megvizsgálva minden esetben erős szignifikáns különbségeket tapasztalunk. A részletes adatok bemutatásától eltekintve összefoglaljuk az alminták jellemzőit.

A házasságban élők csoportjában jellemzően nők, harmincas éveiben járó válaszadók tartoznak, akik leginkább kisebb településen élnek (városban vagy községben). Az iskolázottság tekintetében hasonló arányban rendelkeznek alap, közép és felsőfokú végzettséggel.

Az élettársi kapcsolatban élő válaszadók körében kissé magasabb arányban jelennek meg a nők. A

válaszadók többségük 30 és 39 év közötti, elsősorban alap- vagy középfokú végzettséggel rendelkezik és városban él, bár a fővárosban és a községben élők is magas arányban reprezentálják magukat ebben a csoportban.

Az egyedül élő párkapcsolattal rendelkezők több mint fele férfi, jellemzően a húszas éveikben járnak, középfokú végzettséggel rendelkeznek és városban élnek. Ebben a csoportban a legidősebb válaszadó 40 év alatti.

Az egyedül élő egyedülállók jellemzően férfiak, 18-29 év közöttiek, középfokú végzettséggel rendelkeznek és városban élnek, ugyanakkor magas a községben és megyeszékhelyen élők aránya is.

7. táblázat: A vizsgált alminták demográfiai jellemzői (N=1990) Forrás: Hungarostudy 2021

	Házasságban él	Élettársi kapcsolatban él	Egyedül élő párkapcsolattal	Egyedül élő egyedülálló	Szign.
Nem	Férfi: 36,7%	Férfi: 48,5%	Férfi: 55%	Férfi: 62,2%	0,000
	Nő: 63,3%	Nő: 51,5%	Nő: 45%	Nő: 37,8%	
Életkor	18-29 éves: 22,2%	18-29 éves: 39,9%	18-29 éves: 79,8%	18-29 éves: 68,3%	0,000
	30-39 éves: 70%	30-39 éves: 55,1%	30-39 éves: 20,2%	30-39 éves: 29,3%	
	40-49 éves: 7,7%	40-49 éves: 5%	40-49 éves: 0%	40-49 éves: 2,3%	
Iskolai végzettség	Alapfok: 33,3%	Alapfok: 36,9%	Alapfok: 24,4%	Alapfok: 33,9%	0,000
	Középfok: 34,9%	Középfok: 33,3%	Középfok: 55,8%	Középfok: 50%	
	Felsőfok: 31,7%	Felsőfok: 29,8%	Felsőfok: 19,8%	Felsőfok: 16,1%	
Településtípus	Budapest: 19,8%	Budapest: 25,2%	Budapest: 16,5%	Budapest: 18,8%	0,023
	Megyeszékhely: 17,9%	Megyeszékhely: 19,7%	Megyeszékhely: 22,3%	Megyeszékhely: 23,9%	
	Város: 31,7%	Város: 29,5%	Város: 35,1%	Város: 29,7%	
	Község, nagyközség: 30,6%	Község, nagyközség: 25,6%	Község, nagyközség: 26%	Község, nagyközség: 27,7%	

Az ideális és tervezett gyermekszám alakulása a párkapcsolat jellege szerint

A tanulmány első részében, a kizárólag a kapcsolat fennállása vagy hiánya szerint vizsgált adatok szórásából arra következtethetünk, hogy a párkapcsolatban élő válaszadói csoporton belül nagyobb különbségek mutatkoznak a nevelt gyermekeket illetően. Ez igazolódott, hiszen a házasok több, mint kétharmada nevel gyermeket, az élettársak esetében 45% ez az arány, az egyedül élőknel pedig 5-7%. (Megjegyezzük, hogy a mintában 21 olyan válaszadót találunk, akinek nincs saját gyermeke, de beszámol a háztartásában élő gyermeke(r)ről. Ez a gyermeket nevelők 3%-át jelenti, ezért nem teszünk különbséget a vérszerinti és a nevelt gyermek között.)

A gyermekszám alakulását a négy csoporton belül vizsgálva egyértelműen látszik, hogy az átlagos gyermekszám a házasságokban a legmagasabb (1,51), az élettársaknál jóval kevesebb, de valamennyire meghaladja a mintaátlagot (0,79), a másik két almintában messze alatta marad (8. táblázat).

A kapcsolat jellege tehát növeli a gyermek vállalásának esélyét, illetve a gyermekek számát.

8. táblázat Gyermekek aránya és száma a vizsgált csoportokon belül, százalék, fő, átlag ($p=0,000$)
Forrás: Hungarostudy 2021

	Gyermeket nevelők		Átlagos gyermekszám
	aránya (%)	száma (fő)	
Házasságban él	77,9	392	1,51
Élettársi kapcsolatban él	44,6	229	0,79
Egyedül élő párkapcsolattal	5,4	13	0,11
Egyedül élő egyedülálló	7,5	54	0,13

A megkérdezettek részéről ideálisnak vélt és az általuk tervezett gyermekszám feltételezhetően eltér a megkérdezés idején fennálló valós állapottól (ti. már világra jött gyermekek száma), kérdés, csoportonként hogyan alakul az ideális, a vágyott és a megkérdezés idejéig realizált gyermekszám.

A házasságban élő válaszadók ideális családképében jelenik meg a legtöbb gyermek, átlagosan 2,26 (9. táblázat). Őket azonban nem az egy háztartásban élő partnerrel rendelkezők, hanem a kapcsolatban lévő, de egyedül élők követik, méghozzá szorosan, 2,24 átlagos gyermekszámmal. Az egyedül élő egyedülállók 1,88 gyermeket tartanak ideálisnak, amely ugyan a legkisebb átlag ebben a sorban,

demográfiai szempontból még ez is magasnak mondható. A magyar társadalomban rendszeresen magasra mért ideális gyermekszám a házasságban élőknel ugrik tehát a legmagasabbra, ugyanakkor a nem egy háztartásban élő, de kapcsolatban álló válaszadók elképzelése külön figyelmet érdemel – kérdés, vajon a konkrét terveknel ugyanilyen családcentrikusak-e.

A gyermekvállalási tervek vizsgálatánál fontos hangsúlyozni, hogy a már gyermeket nevelők esetében a további tervezett gyermekszámot rejtí az adatsor, még a gyermekteleneknél az összes tervezett gyermekszámot.

9. táblázat Realizálódott gyermekszám, ideális és tervezett gyermekszám a vizsgált csoportokban, átlag ($p=0,000$ minden oszlopban) Forrás: Hungarostudy 2021

	Megszületett átlagos gyermekszám	Ideálisnak vélt átlagos gyermekszám	(További) tervezett átlagos gyermekszám
Házasságban él	1,51	2,26	1,59
Élettársi kapcsolatban él	0,79	2,14	1,75

Egyedül élő párkapcsolattal	0,11	2,24	2,08
Egyedül élő egyedülálló	0,13	1,88	1,91
Összes válaszadó	0,65	2,09	1,84

A megkérdezés idején a legkevesebb gyermekkel rendelkező, párkapcsolatban lévő egyedül élők nemcsak az ideális családképben vizionálják a legtöbb gyermeket, hanem saját életükben is. A jóval nagyobb lélekszámú egyedül élő egyedülállók elképzelése mögöttük elmarad. Valószínűsíthetően a társ hiánya nemcsak személyes terveiket bizonytalanítja el, hanem az ideális képet is beárnyékolja.

Ennél meglepőbb az élettárssal élők elképzelése, esetükben valamennyivel több gyermek tervezését feltételezhetnénk (hiszen komoly párkapcsolat mellett több mint felének még nincs utódja). A házások 80%-ánál már megvalósult, átlagosan 1,51 gyermek magyarázza a további tervek alulmaradását, ők a megszületett gyermekeiken felül kalkulálnak további utódokkal, ami értelemszerűen kevesebb, mint a gyermektelenek potenciálisan még megszületendő utódja. Azonban a házias válaszadók megszületett gyermekeinek számátlaga és a további tervezett átlag együttes összege (3,11) messze felülmúlja az általuk ideálisnak vélt gyermekszámot – ehhez hasonló példát más kapcsolati csoportban nem látunk. Mindezek alapján a családalapítási tervek (ideális és tervezett gyermek) és a kapcsolat vélt előrehaladása (együttjárástól, az együttélésen át, a házasságig) nem minden esetben mutat

egyértelmű összefüggést. Ha ezt a feltételezést mégis bizonyítani akarjuk, a közeljövőre vonatkozó kérdésnél (tervez-e gyermeket a következő öt évben) találjuk meg a várt egyenes arányosságot: a házások 95%-a, az együttélők 90%-a, az egyedül élő kapcsolatban lévők 55%-a, a pár nélküli egyedül élők 35%-a válaszolt egyértelmű igennel az öt éven belüli gyermekáldásra.

A családalapítási és családbővítési elképzelésekből egyértelműen látszik, hogy a házias válaszadók a „népesedési listavezetők”, mivel a megszületett, az ideális és az összesen tervezett gyermekszám is esetükben a legmagasabb. A „kvázi házias” együttélők tőlük elmaradnak a megvalósulás és a tervek szintjén, sőt, bizonyos pontokon az együttjárók megelőzik őket. A pár nélküli egyedül élők alacsonyabb (óvatosabb?) becslései indokolhatók élethelyzetükkel (ti. jelen pillanatban nincs kivel tervezni), de függetlenségi elképzeléseikkel is.

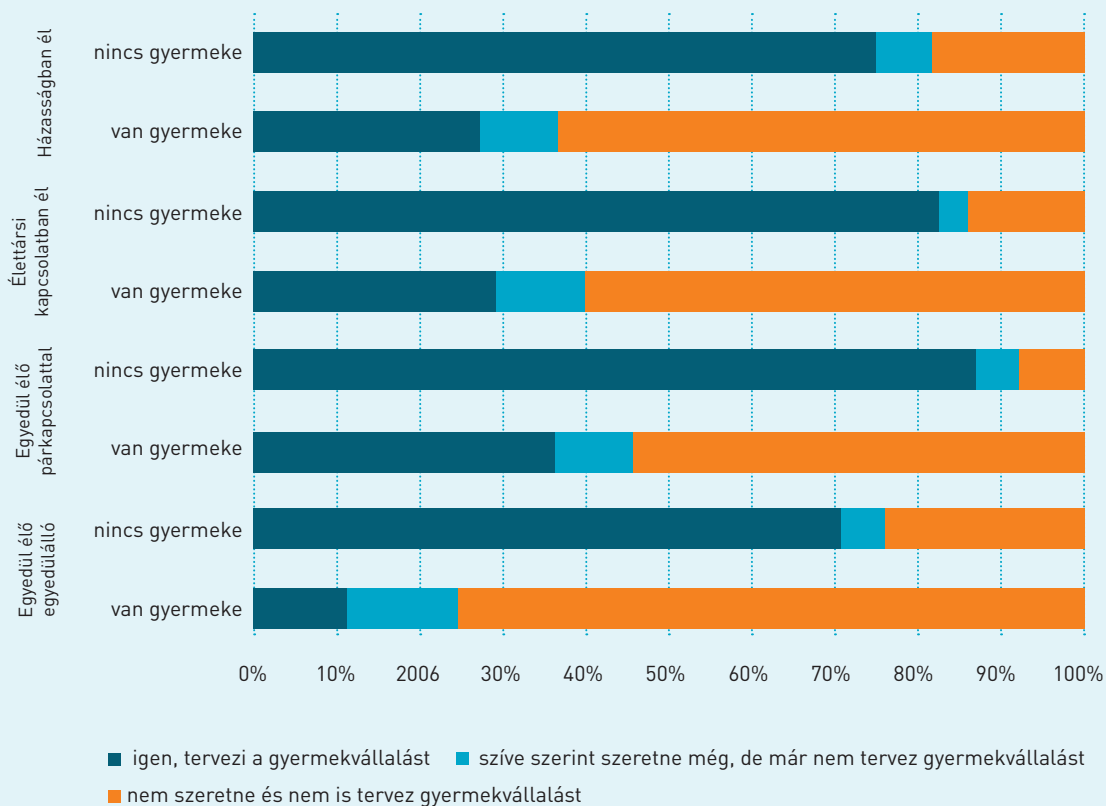
Az eredmények alapján elmondható, hogy a gyermekvállalási kedv és a párkapcsolati státusz közötti összefüggés változik a tervek „megragadhatósága” mentén. Az általánosságban megfogalmazott ideális gyermekszám nagyobb mozgásteret nyújt a párkapcsolatban élők elképzeléseinek, de a konkrét, rövidtávú terv a párkapcsolati formák feltételezett erősségi fokozatába rendezi a mutatókat.

Családalapítási tervek párkapcsolati státusz és nevelt gyermekek szerint

Az előző gondolatmenetet folytatva egy másik kérdés segítségével figyeljük meg, hogyan befolyásolhatja a (további) gyermek vállalását az egyes almintákban az, hogy éle már gyermek a háztartásban. Az Ön szeretne és tervez is még gyereket vállalni? kérdésre az igen és nem válaszok mellett olyan választ is meg lehetett jelölni, ahol a vágy és a lehetőség kioltja egymást (szíve szerint szeretne, de már nem tervez) (1.ábra). Ez utóbbi lehetőséget mind a négy csoportban viszonylag kevesen jelölték (10% körül), leginkább

a gyermekesek. A gyermeket nevelő egyedül élő és egyedülálló válaszadók körében nemcsak ez a válaszkategória emelkedik ki a többiekhez képest (13%), hanem a nem szeretne és nem tervez opció is magasan kiemelkedik. Ez rámutat az gyermeküket egyedül nevelők számos egyéb nehézségei mellett a további gyermekvállalás körüli bizonytalanságra, illetve az arról történő lemondásra. Figyeljük meg a hozzájuk hasonló, de párkapcsolattal már rendelkező gyermekes egyedülállók optimistább becslését.

1. ábra Gyermekvállalási tervek párkapcsolati állapot és gyermekek szerint, százalék, N=1822
Minden almintában ($p=0,000$) Forrás: Hungarostudy 2021

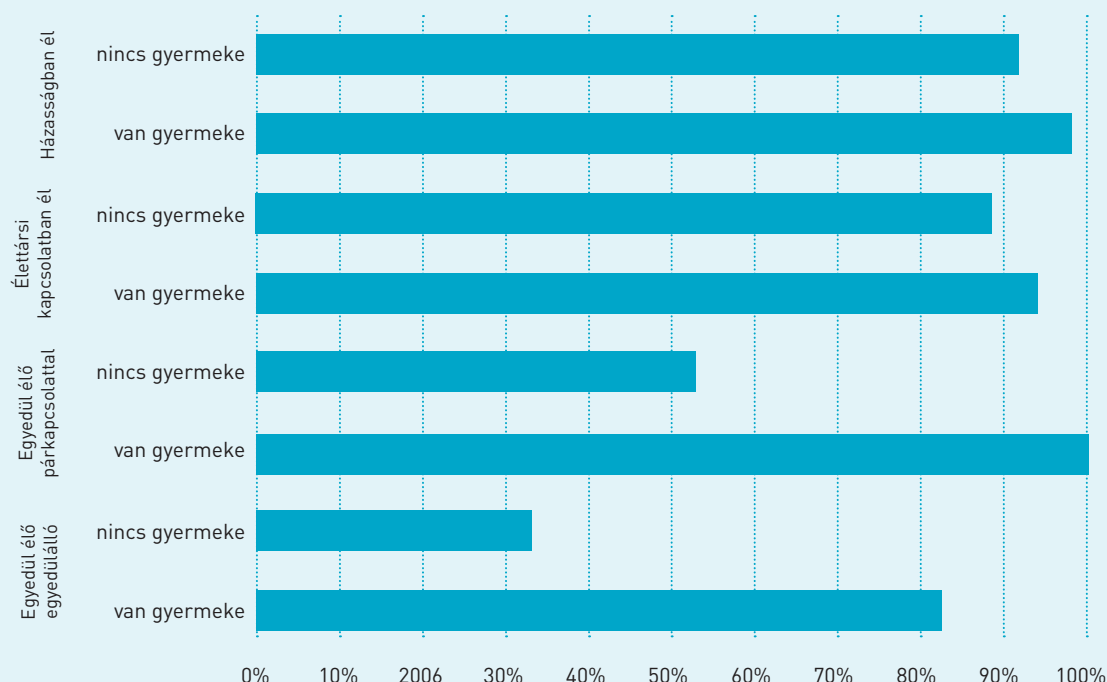
A gyermektelen egyedülállók között szintén inkább a párkapcsolattal rendelkezők tervezik biztosan a gyermekvállalást (közel 90%-a az itt megjelenő 202 főnek), míg a partner nélküli egyedülállók (585 fő) 70%-a. Már korábbiakban is megfigyelhettük a párkapcsolatban álló egyedül élők magas családalapítási hajlandóságát, ebben a kérdésben – mind a gyermekesek és gyermektelenek többi csoportjával összehasonlítva – is kimagaslóan magas hajlandóságuk.

A gyermekvállalási tervekben a házasok és élettársak elképzelései hasonlóan alakulnak, ebben az összefüggésben azonban először a házasok terveit meghaladják: a gyermektelen együttélők 7%-kal,

a gyermekesek 3%-kal magasabb arányban terveznek gyermeket. Azonban, ha a következő 5 évre vonatkozóan tesszük fel ezt a kérdést két lehetőséget (igen, nem) felkínálva, ismét változik a kép. A 2. ábra a tanulmányunk alaphipotézisét rajzolja ki, miszerint a kapcsolati (vélt) stabilitás növekedésével növekszik a gyermekvállalási hajlandóság is, és mint látható, ez a már realizálódott gyermekektől függetlenül így van. Belátható jövőn belül a házasok biztosak a családalapításban és bővítésben (függetlenül az eddigi gyermekvállalástól), őket szorosan követik az együttélők. Az egyedülállók közül a már gyermekesek emelkednek ki terveikkel.¹

¹Meg kell jegyeznünk, hogy a kérdésre a korábbiaknál kevesebben adtak választ, ezért a két egyedülálló és gyermeket nevelők celláiban a korábbiaknál alacsonyabb elemszámok jutottak (4 és 6 fő), ami torzíthatja az eredményt.

2. ábra A következő 5 évben gyermeket tervezők aránya, százalék, N=984 ($p=0,000$) Forrás: Hungarostudy 2021

Összegzés

Tanulmányunkban a párkapcsolati státusz és a gyermekvállalási hajlandóság közötti összefüggéseket vizsgáltuk. Hipotézisünk szerint a családalapítási és családbővítési tervek és azok megvalósulása szoros összefüggést mutat az egyén aktuális párkapcsolati helyzetével. A párkapcsolat megléte, illetve hiánya alapvetően meghatározza a magánéleti terveket, emellett a kapcsolat stabilitása, formája is iránymutató (Kapitány és Spéder 2018). A vonatkozó kutatásoknak megfelelően (Spéder 2005, Pongráczné 2008, 2012 Kapitány és Murinkó 2020) abból indultunk ki, hogy a partnerkapcsolat stabilitását, mélységét, távlatát a kapcsolatban meghozott, különböző „fokozatú” döntések körvonalazzák, mint például a jogilag egy párra nyilvánítás, az összeköltözés vagy az együttjárás. Ebben az értelemben a házasságot tekintettük olyan kapcsolati formának, amelyben az elkötelezettség és stabilitás okán a családtervezés leginkább megjelenik. Következő „lépcsőfoknak” definiáltuk az élettársi kapcsolatot, ami

jelenthet próbaházasságot, kvázi házasságot vagy elköteleződés nélküli kapcsolatot (Pongráczné 2008, Engler 2018), de mindenképpen egy elhatározás előzte meg az összeköltözést. Együttjárásnak, a látogató kapcsolatnak azt a formáját tekintettük, amikor a pár tagjai összetartozónak érzik magukat, hűségesek egymáshoz, de nem élnek együtt (Pongráczné 2012). Természetesen tisztában vagyunk vele, hogy a párkapcsolati kategória nem címkézhető fel egyértelműen jellemzőkkel, így például az együttjáró párok kapcsolata is lehet olyan stabil, jövőorientált, mint a már együttélő vagy megházasodott pároké stb. Ebben a tanulmányban nem tértünk ki a kapcsolatok minőségének vizsgálatára, de a jövőben tervezzük ezzel kiegészíteni elemzésünket.

Az adatok elemzése során kiindulásként a kapcsolat fennállására (vagy hiányára) koncentráltunk, és a mintát két részre osztva a megkérdezés idején párkapcsolattal rendelkezők és nem rendelkezők aspirációit vizsgáltuk.

A párkapcsolatban élők elégedettnek bizonyultak a párkapcsolatukkal. A gyermekvállalási hajlandóság magasnak mondható mindkét almintában, bár a párkapcsolattal nem rendelkezők szeretnének és terveznek nagyobb arányban gyermeket. Az időben be nem határolt gyermekvállalás az egyedülállók terveiben jelenik meg inkább – feltehetőleg a párkapcsolati bizonytalanságból kifolyólag –, addig az ötéves intervallumban már a párkapcsolatban élők terveznek többnyire gyermeket. Ha a két alcsoport gyermekvállalási terveit annak függvényében vizsgáljuk, hogy van-e már gyermeke, akkor azt látjuk, hogy leginkább a párkapcsolatban élők, de gyermektelenek szeretnének és terveznek több gyermeket vállalni, ugyanakkor a gyermekes egyedülállók is vágnak további gyermek(ek)re.

Az eredményeket látva gyaníthatóvá vált, hogy nem elegendő pusztán a kapcsolat megléte vagy hiánya alapján következtetni a gyermekvállalási hajlandóságra, ezért más logika mentén hoztunk létre csoportokat. A párkapcsolat tipizálása során eltekintettük a kizárólagos jogi kategóriáktól, mivel ez nem minden esetben ad pontos választ a megkérdezettek társas kapcsolati jellegzetességéről, ami pedig fontos tényező a gyermekvállalását övező döntésekben. Ezért a jogi értelemben vett családi állapotot egyedül a házasságban élőknél hagytuk meg (ott is azoknál, akik egy háztartásban élnek), a többi csoport kialakításában a jog szerinti állapotot ötvöztük a háztartási jellemzőkkel és a partnerkapcsolat fennállásával.

Az így jól lehatárolható csoportokban vizsgáltuk meg a gyermekvállalási terveket általánosságban, illetve a közeljövőben.

A vizsgált csoportokból egyértelműen a házasságban élők emelkednek ki, mind a már megszületett, mind az ideálisnak tartott gyermekszámok alapján. A várakozásnak megfelelően azonban nem az élettársi kapcsolatban élők követik őket, hanem az egyedül élő, de párkapcsolattal rendelkező válaszadók. Ez a csoport más területen is nem várt eredményt produkált (biztos tervezés, tervezett gyermekszám), ami jelzi, hogy az együttjáró párok komoly demográfiai potenciált jelentenek, mind a kapcsolat stabilitásának tétele esetén házasságkötésükkel, mind a gyermekvállalási hajlandóságukkal. További vizsgálatot érdemel jellemzőiknek és terveiknek részletes megismerése. A mintában nagy számmal jelen lévő pár nélküli, de szintén egyedül élők – érthető okokból – a legóvatosabbak, más feltételezés alapján legborúlátóbbak terveikben. Ennek közelebbi vizsgálata szintén lényeges feladat.

Az elemzés során felfigyeltünk arra, hogy az általánosságban megkérdezett tervek (szeretne-e gyermeket, milyen az ideális család, hány gyermeket tervez) esetén megbomlik a feltételezett sorrend, a házasokat nem az együttélők követik, hanem a valószínűsített lazább kapcsolati forma. A belátható időre szóló jövőterveknél azonban a kapcsolat erőssége szerint rendeződnek az elképzelések.

Felhasznált irodalom

- Engler Ágnes (2018). Párkapcsolati elköteleződések és családalapítási szándékok. In: Engler Ágnes (szerk.) Család és karrier. Debrecen: Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ. 12-37.
- Földházi Erzsébet (2014). A gyermekvállalási magatartás változása és összefüggései a párkapcsolatok alakulásával. Kapocs, 13. évf. 5. sz. 31-43.
- Horváth – Szabó Katalin (2007). A házasság és a család belső világa. Budapest: Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet - Párbeszéd (Dialogus) Alapítvány.
- Kapitány Balázs, Murinkó Livia (2020). Párkapcsolati változások, termékenységi trendek. In: Kolosi Tamás, Szelényi Iván, Tóth István György (szerk.) Társadalmi Riport. Budapest: TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt.
- Kapitány Balázs, Spéder Zsolt (2009).: Gyermekvállalás. In: Monostori Judit, Őri Péter, S. Molnár Edit, Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai Portré 2009. Budapest: KSH Népeségstudományi Kutatóintézet. 29-40.

- Kapitány Balázs, Spéder Zsolt (2018) Gyermekvállalás. In: Monostori Judit, Őri Péter, Spéder Zsolt (szerk.) Demográfiai portré 2018. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet. 47-64.
- Pongrácz Tiborné (2008) A párkapcsolati formák változó népszerűsége. Korfa, 2008/3-4
- Pongrácz Tiborné (2009) A párkapcsolatok jellegzetességei. In Őri Péter, Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai Portré 2009, 9–17.
- Pongrácz Tiborné (2013) A Ratkó-korszak. Korfa, 2013/1 1–4.
- Pongrácz Tiborné, Spéder Zsolt (szerk.) (2002) Népeség – értékek – vélemények. Budapest: KSH Népeségtudományi Intézet.
- Pongrácz Tiborné (2012) Párkapcsolatok. In Őri Péter–Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai Portré, 11–19.
- R. Fedor Anita, Balogh Erzsébet (2016) A fiatalok családalapítási mintázata. Különleges bánásmód, II. Évf. 2016/3.
- Spéder Zsolt (2005) Az élettársi kapcsolat térhódítása Magyarországon és néhány szempont a demográfiai átalakulás értelmezéséhez. Demográfia, 48. évf. 3–4. sz. 187–217.
- Veroszta Zsuzsanna, Györgyi Zoltán (2021) Képzési háttér és gyermekvállalási tervek. Educatio 30 (2), 184-205.